

mr sc. Jasmina Donlagić
Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

UDK 81'255:050 (497.6) "1878/1918"
811.112.2'255:050 (497.6) „1878/1918“

NJEMAČKA LIRIKA U BOSANSKOHERCEGOVAČKIM KNJIŽEVNIM ČASOPISIMA, U PERIODU OD 1878. DO 1918.GODINE

SAŽETAK

Prelazak iz 19. u 20. vijek je za područje Bosne i Hercegovine od velike važnosti i mogao bi se shvatiti kao proces modernizacije i evropeizacije, a uslovljen je okupacijom ove osmanske provincije od strane Austro-Ugarske 1878.godine. Proces integracije kulturnog i literarnog života svih naroda započet je dolaskom austrougarske monarhije i njenih nastojanja da ojača svoju poziciju u novoosvojenoj zemlji kroz spajanje svih naroda. Iako je upravo u tom periodu došlo do pojačanog buđenja nacionalne svijesti bosanskohercegovačkih naroda, Austro-Ugarska je vidjela pogodan način za promicanje ideje zajedništva, međusobnog uvažavanja i suživota svih naroda u unapređenju i jačanju publicistike. Periodične publikacije su bile zabavnog i obrazovnog karaktera i čitaocima su omogućile da steknu nove spoznaje i prošire svoje vidike, a književni časopisi su prvi otvorili vrata zapadnoevropskoj kulturi i kulturnom nasljeđu te se putem književnih prevoda i prikaza o inostranoj književnosti bosanskohercegovačka javnost mogla upoznati sa književnim stvaralaštvima cijele zapadne Evrope. Takav stav prema njemačkim i austrijskim autorima se promijenio tek nakon 1907. godine. Taj kontakt sa svjetskom književnošću je veoma bitan za dalji razvoj bosanskohercegovačke književnosti i kulture uopšte i ima dvojako značenje: kreiranje kruga obrazovanih čitaoca ali i stvaranje nove generacije bosanskohercegovačkih pisaca, koji su se postupno udaljavali od uticaja nacionalne ideologije, stvarajući tako preduoslove za rađanje i razvoj bosanskohercegovačke moderne književnosti. U radu će se dati pregled i razvoj prevodilačke aktivnosti u pogledu tema i motive lirike koja je prevedena i objavljivana u književnim časopisima za vrijeme austrougarske vladavine u Bosni i Hercegovini, kao i recepcija njemačke lirike od strane bosanskohercegovačke javnosti i njen doprinos u razvoju kulture.

Ključne riječi: kulturne i društvene prilike, književne periodične publikacije, prevodilačka djelatnost

UVOD

Devetnaesti vijek je period važnih historijskih i društvenih promjena u Bosni i Hercegovini, uvjetovan i usko povezan sa početkom austrougarske okupacije. Po prvi put se jedna balkanska zemlja našla u centru interesa čitave Evrope, te se 1878. godina smatra ključnim trenutkom za razvoj zemlje u svim njenim sferama. Poslije okupacije, zemlju je zahvatio novi, moderniji talas života, kojeg je inicirala i stimulisala nova vlast.

Posebno mjesto u kulturnom životu Bosne i Hercegovine zauzimaju periodične publikacije koje omogućavaju stalni protok i strujanje ideja i informacija. Autori su svoja djela objavljivali skoro isključivo u takvim časopisima, jer su samo rijetki mogli i imali tu privilegiju da objave knjigu, a ujedno je čitaocima bilo pristupačnije doći do časopisa nego do knjige. To ne znači da publicistika u Bosni i Hercegovini počinje dolaskom Austro-Ugarske, već ima korijene u turskom vremenu, a svoj vrhunac doživljava u periodu Austro-Ugarske. Razvoj publicistike je omogućio narodima Bosne i Hercegovine, koji su se dotada okupljali po sijelima kako bi čuli novosti i razne duhovne i književne tvorevine svog okruženja, da odu u čitaonice i da čitajući časopise održavaju kontakt sa svojom tradicijom, da kasnije upoznaju i druge kulture. Početak 20. stoljeća predstavlja period procvata nacionalnog romantizma i narodnjaštva, jednog perioda koji je u zapadnoj kulturi i književnosti već odavno smijenjen realističkim tendencijama, larpurlartizmom i simbolističkim akcentima.⁶

„Bosna i Hercegovina kao zabačena i siromašna kulturna sredina bila je sasvim po strani velikih svjetskih književnih i estetičkih strujanja i može se reći da velikih književnih imena i književnih stvaraoca nije ni bilo. Početak stvaranja umjetničke književnosti uopšte, pa i njene modernizacije predstavlja upravo period austrougarske vladavine.“⁷

KNJIŽEVNI ČASOPISI AUSTROUGARSKOG PERIODA

Osnovu u stvaranju književne i kulturne sredine i njenog napredovanja predstavljaju kulturne i književne publikacije. Književni časopisi su bili podređeni jednoj ideji: buđenju i jačanju nacionalne svijesti. Glavnu okosnicu ove periodike predstavljale su samim time nacionalne ideje i nacionalni motivi, koji predstavljaju ogledalo cjelokupnih kulturnih i društvenih tendencija. Sve do pojave modernističkih poetskih tendencija u časopisima, dominira narodna poezija, što je odraz interesa i očekivanja čitalačke publike kojoj su časopisi bili namijenjeni. Časopisi su objavljivani isključivo za masu, iz patriotskih i nacionalnih pobuda, a ne iz

---

⁶Muhsin Rizvić: *Pregled književnosti naroda Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Veselin Masleša, 1985, 115.

⁷Dejan Đuričković: *Bosanska vila. Književnoistorijska monografija*, Sarajevo: Svjetlost, 1975, 144.

umjetničkog nagona. Glavno nastojanje uredništava u prvim godištim časopisa je bilo da se približi neobrazovanoj čitalačkoj publici, a u kasnijim izdanjima sve više su se počele ispoljavati tendencije, koje su uredništva svjesno suzbijala: jačanjem interesa za književnost, širim izborom lektire i razvojem književnog ukusa književnost evoluirala i udaljava se od usmene epike i narodne pjesme.⁸

„Subjektivizacija poezije i slobodniji izraz, koji su u prvim godinama časopisa bili jedva uočljivi, vremenom postaje jedna od vodećih tendencija bosanskohercegovačkih književnih časopisa.“⁹

Novo generacije autora, koje u tolikoj mjeri nisu upoznate sa usmenom tradicijom svojih naroda i kojima takav oblik književnosti nije poznat, ruše barijere i okreću se uticaju sa Zapada ali nikada ne odbacivši svoju kulturu u potpunosti. Objavljivanje književnih djela novih, mlađih autora koji su se polako otvarali prema Zapadu, otpočeo je proces modernizacije i sekularizacije bosanskohercegovačke književnosti koji je bio preko potreban. Književna periodika austrougarskog perioda je omogućila emancipaciju bosanskohercegovačke književnosti ali i kulture uopšte. Proces modernizacije nije podrazumijevao samo preuzimanje tema i motiva, već je omogućio i prevođenje velikih djela iz evropske književnosti.

Uzevši u obzir kulturne prilike i želju nove vlasti da pod svaku cijenu ostvari svoje političke i druge ciljeve, lakše je shvatiti činjenicu da su se periodične publikacije pod novom upravom morale pridržavati njenih odredaba i ograničenja. Okupacijska vlast je insistirala na jednoobraznom karakteru publikacija, pa su iz tog razloga publikacije nosile podnaslov „časopis o pouci i zabavi“ koji je isticao njihov program, da pouče u oblastima savremenog, da prošire vidike publike.¹⁰ U svim časopisima su se mogli naći prilozi, crtice pa i odlomci iz književnih djela, ali su se uredništva časopisa ograničavala na književnost na jezicima bosanskohercegovačkih naroda. Od te prakse su odstupali časopisi: *Bosanka vila*, *Nada* i *Zora*. Navedene publikacije su bile namijenjene prvenstveno književnosti, te njegovanjem prevodilačke tradicije stvorile osnovu novih književnih sadržaja i upoznale publiku sa književnošću i kulturom razvijene zapadne Evrope.¹¹

⁸ Isto, 146.

⁹ Isto, 149.

¹⁰ Muhsin Rizvić, 15-117.

¹¹ Srećko Džaja: *Bosnien-Herzegowina in der österreichisch-ungarischen Epoche (1878-1918)*, München: Oldenbourg, 1994, 93-102.

PREVODILAČKA DJELATNOST U KNJIŽEVNIM PUBLIKACIJAMA

Pokretanjem književnih časopisa jako brzo se došlo do shvatanja da je otvaranje i građenje mostova prema drugim kulturnim sredinama bilo nužno i da je potrebno širenje horizonta. Uzevši u obzir opštu kulturnu nerazvijenost zemlje, a samim time i svih njenih naroda, može se zaključiti da tradicije prevodilaštva na ovim prostorima do tada nije bilo. Iz tog razloga se nametalo pokretanje takve aktivnosti. Uredništva književnih publikacija su uvidjela značaj i važnost upoznavanja naroda sa kulturnim i književnim dostignućima razvijenih zapadnoevropskih zemalja a samim time i početka prevodilačke tradicije.¹²

„Prevodi imaju u svakoj literaturi i tu zadaću, da nas upoznavaju sa savremenim stanjem drugih književnosti kako bi mogli uporedo s njima koračati i u njih se ugledati.“¹³

Pokretanje prevodilačke djelatnosti je bilo teško, jer je bilo veoma malo pisaca i drugih kulturnih radnika koji su poznavali strane jezike. Zato se u početku, u prvim brojevima javlja veoma mali broj prevedenih književnih priloga. Jačanjem časopisa, povećavanjem broja saradnika i čitalaca, taj broj sve više raste. Iako se izbor književnih prevoda i priloga o stranoj književnosti ne može smatrati stručnim i često prevodi nisu kvalitetni i reprezentativni, ne smije se zanemariti kulturna misija, koja je ovim putem izvršena niti činjenica da su saradnici književnih časopisa pioniri prevodilaštva strane književnosti na prostorima Bosne i Hercegovine.¹⁴

Prevodilačka djelatnost nije bila ni kvalitativno ni kvantitativno na zavidnom nivou, ali je sa vremenom jačala. Postoji vidna razlika u prevodima u prvim godinama i u kasnijim prevodima, koji su objavljivani u časopisima. Prvi prevodi su bili odraz tendencija vremena i političkih i kulturnih, pa su obilježeni narodnim duhom. Taj duh je prekrajao formu, mjenjajući čak i sadržaj izvornog teksta, uvodeći imena bližih gradova, krajeva i rijeka. Prvi prevodioci su svoje prevode prilagođavali publici, njenim običajima i shvatanjima. Kasnije se pokušava prevođenju strane književnosti prići sa više sistematičnosti, ali tome ide u prilog i činjenica da se širenjem saradničke mreže kao prevodioci javljaju pisci, koji su u većoj mjeri i kroz svoje školovanje bili puno bolje upoznati sa stranim jezicima, a samim time su i prevodi bili kvalitetniji. Nova generacija prevodioca obrazovanih u modernom duhu i sa drugačijim idejama o književnosti je imala za cilj da ojača književni ukus bosanskohercegovačke publike, koji je bio lokalna i u potpunosti zaostao.

---

¹²Rada Stakić: Übersetzungsrezeption der deutschen Literatur in der bosnischen Literaturzeitschrift „Bosanska vila“, U: *Nur über die Grenzen hinaus. Deutsche Literaturwissenschaft in Kontakt mit Fremden*, Osijek: Univerzitet u Osijeku, 2010, 362-364.

¹³Dejan Đuričković, 144.

¹⁴Isto

Djelovanjem nove generacije se prevodilačka djelatnost uzdiže na viši nivo, na nivo umjetnosti.¹⁵

„BOSANSKA VILA“

Časopis za „zabavu, pouku i književnost“, kako je stajalo u podnaslovu pokrenut je 1885. godine u Sarajevu, a ugašen je 1914. godine uoči Prvog svjetskog rata, zbog zabrane austrougarskih vlasti.

Vrijednost objavljenih književnih priloga nije igrala veliku ulogu, upravo stoga što je čitalačka publika bila književno i kulturno neosviješten. Uredništvo časopisa je imalo izgrađen kritički stav prema bilo kakvom obliku subjektivizma ili emocije i sve što čitaocce udaljava od njihovog narodnog naslijeđa.¹⁶

„Mogli ste se uvjeriti, da donosimo vrlo malo umjetnih pjesama. Ako koju i donesemo, to je rodoljubna, a ljubavne pjesme ne donosimo nikako, ne bi voljeli da se, 'Bosanska vila' prometne u kakvog Post d'Amoura. Najbolje srpske pjesme nijesu ljepotom svojom do danas dostigle narodne pjesme, pa na što tražiti preko hljeba pogače.“¹⁷

Uredništvo *Bosanske vile* je književnost shvatalo kao misiju i njegov nužni doprinos nacionalnom uzdizanju naroda. Prostora za pjesnika sanjara, prema stavu uredništva časopisa, nije bilo.¹⁸ *Bosanska vila* vremenom prerasta u časopis koji počinje okupljati oko sebe publiku, koja pokazuje veliki interes za književnost. Duh nacionalnog romantizma je evoluirao i omogućio novoj, mladoj generaciji autora da po prvi put u Bosni i Hercegovini stvore književnu tradiciju i da idu u korak sa modernim književnim strujanjima u zapadnim kulturama. Paralelno sa modernizacijom književnosti *Bosanska vila* je i prva započela njegovanje prevodilačke aktivnosti. Uredništvo je posebnu pažnju obraćalo na poeziju i previranja u toj oblasti, kao i tendencije evropske avangarde. Kao saradnici su se javili predstavnici mlade književne generacije poput Alekse Šantića, Jovana Dučića, Ive Andrića, Dimitrija Mitrinovića, koja se školovala po raznim kulturnim centrima i svojim djelovanjem je veoma ubrzala proces modernizacije ovog književnog i kulturnog časopisa.¹⁹

„I to se traži danas: biti svoj, slobodan: individualizam, krajnji individualizam bilo ličnosti bilo masa temeljna je karakteristika modernog života.(...)“

¹⁵ Isto, 414.

¹⁶ Dejan Đuričković, 148.

¹⁷ Isto, 148.

¹⁸ Isto, 153.

¹⁹ Isto, 154.

Ličnost!Snaga!Groznica!To su činioi moderne kulture...Slobodu hoćemo, ekstremnu, apsolutnu slobodu države, naroda, klase, grupe, ličnosti; slobodu morala, slobodu nauke, slobodu umjetnosti! Bezgraničnu slobodu umjetničkog stvaranja i izražavanja.“²⁰

Prema njemačkoj književnosti bosanskohercegovački prevodioci su se držali poprilično suzdržano, što se može povezati sa strahom od Austro-Ugarske. Zbog navedene zatvorenosti prema kulturi njemačkog govornog područja sasvim je jasno da se nije objavljivao veliki broj književnih tekstova. Nakon 1907. godine zastupljeniji su prevodi poezije, za razliku od ranijih brojeva u kojima je objavljeno nekoliko prevoda prozних priloga njemačkih romantičara. Pažnja uredništva je usmjerena isključivo na savremenu liriku. Među prevedenim pjesnicima su: Alfred Mombert [Alfred Mombert], Arno Holc [Arno Holz], Hugo fon Hofmanstal [Hugo von Hofmannsthal], Maksimilijan Dauntendaj [Maximilian Dauthendey], Herman Konradi [Hermann Conradi], Detlef fon Lilijenkron [Detlev von Liliencron], Rihard Demel [Richard Dehmel], Fridrih Niče [Friedrich Nietzsche], Štefan Cvajg [Stefan Zweig], Kristijan Morgenštern [Christian Morgenstern], Rajnhard Piper [Reinhard Piper], Robert Res [Robert Röss], Georg Štolcenberg [Georg Stolzenberg], Ernst Šur [Ernst Schur], Hajnrih Hajne [Heinrich Heine]. Navedeni autori su pjesnici modernog vremena, koji su za *Bosansku vilu* značili još jedan korak naprijed prema modernizaciji i upoznavanju čitalačke publike sa savremenim pjesništvom Evrope. Kao prvi časopis u regionu *Bosanska vila* u segmentu „Iz njemačke moderne lirike“ objavljuje najaktuelnije tendencije i pjesnike njemačkog govornog područja u tom periodu.²¹

Lepeza tematskih tendencija u prevedenoj poeziji se kreće od idiličnih slika sjedinjenja sa prirodom, romantičarskih predodžbi o životu kao bolesti i smrti i kao ozdravljenja, mračnih slutnji, magle, metafizičkih strepnji pred tajnama vremena, djelovanja spoljnog svijeta na čovjekov senzibilitet, preko lijepog umora od ljubavi do žudnji za punoćom života. Njemačka lirika koja se susreće u *Bosanskoj vili* pokazuje otvorenost prevodilaca prema bogatstvu motiva što je dokaz o tendenciji bogaćenja i proširenja književnih horizonata kod domaće publike. Zatvorenost i predrasude prema germanskoj kulturi, koje su se javile iz političkih razloga, razbijene su što svjedoči o nastojanju bosanskohercegovačke sredine da prati i shvati kulturna stvaranja drugih naroda i različitih strujanja poput romantizma, realizma impresionizma i ekspresionizma, koji su predstavljali veliku nepoznanicu za kulturni život ovog podneblja.²²

Moderna njemačka poezija postaje okosnica časopisa, te iz nijedne druge književnosti nije objavljen toliki broj prevoda moderne poezije, što predstavlja

---

²⁰ Isto, 185.

²¹ Isto, 177-185.

²² Isto, 437.

doprinos Dimitrija Mitrinovića. Njegovo shvatanje o vrijednosti i važnosti njemačkih modernista sa Arnom Holcom na čelu i minornost pjesnika starijih generacija naspram ovog velikana njemačke poezije se odrazila na kvalitet i kvantitet objavljenih prevoda.²³

ZORA

Zora je kao časopis za zabavu, pouku i književnost pokrenut je 1896. godine u Mostaru i izlazio je jednom mjesečno sve do 1901. godine. Uredništvo je nastojalo objavljivati samo priloge i djela koja će dostojno predstaviti i pridonijeti doprinos literaturi. To se nije odnosilo samo na djela srpskih autora, već i na prevode iz strane književnosti. Kontakti sa stranom književnošću, koji su bili u stalnom porastu bili su poticaj domaćim pjesnicima da po ugledu na stranu književnost u svoj poetski svijet unesu oblike i elemente novijeg, modernog pjesničkog izraza. Iz tog razloga se i književnost objavljena u *Zori* tematski veoma razlikuje od *Bosanske vile*. Stav uredništva je bio odraz jedne mlade, ljudski angažovane i duhovno vitalne generacije, koja je htjela uz pomirenje sa prošlošću ponuditi novi pogled u budućnost, novu viziju. Uredništvo *Zore* je iz njemačke književnosti najviše pažnje posvetilo lirici. U izboru njemačkih pjesnika, njihovih pjesama i tema vlada šarenilo, a prevodi su slabijeg kvaliteta, nevješti i prilično slobodni. Prevedene pjesme i njihovi autori se ne mogu svrstati u određeni književni pravac i tendenciju. Lepeza prevedene lirike je široka i obuhvata periode od klasicizma do moderne i aktuelne njemačke poezije, što je dokaz o politici uredništva koja je pjesme izdvajala bez mnogo razmišljanja i sistematičnosti iz dostupnih zbirki ili časopisa. Nedostatak sistematičnosti u prevođenju njemačke književnosti nije izolovan slučaj, već predstavlja odsustvo plana ili reda kod svih prevedenih tekstova. Očigledno je da su se prevodioci služili njemačkim novinama, časopisima i zbirkama do kojih su uspjeli doći i probirali ono, što im se učinilo da bi interesovalo publiku i što bi za nju bilo razumljivo. Jasna koncepcija u objavljivanju prevoda poezije nedostaje te se ne može tačno odrediti cilj i svrha objavljenih tekstova, osim one glavne, prosvjetiteljske.²⁴

„NADA“

Nada je bila ilustrirana književna revija, pokrenuta 1895. godine, a ugašena 1903. godine. Časopis je izlazio dva puta mjesečno, na latinici i ćirilici. *Nadu* je pokrenuo Kosta Herman, vladin povjerenik za Sarajevo, a izdavala ga je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu. Pokretanje časopisa nije bilo nasumično, već je proizašlo iz želje da se umanju ili sasvim eliminira uticaj časopisa sa konfesionalnim predznakom i da se pokretanje domaće opozicione novine učini nepotrebnim. Časopis *Nada* je na sebe od prvog broja trebao preuzeti ulogu aktivnog činioca u kulturnom i političkom životu zemlje, ali i branioca vladinih interesa.

²³Rada Stakić, 370.

²⁴Ljubica Tomić-Kovač: *Zora. Književnoistorijska monografija*, Sarajevo:Svjetlost, 1971, 226-229.

Časopis za pouku, zabavu i umjetnost je odraz austrougarske politike na području kulture u Bosni i Hercegovini i svaki članak objavljen u *Nadi* se morao slagati sa idejama i tendencijama austrougarske vlasti. Namjere uredništva i saradnika časopisa su bile da list bude posvećen lijepoj književnosti i znanosti, da se pored članaka iz svih nauka i ilustracija u prvom redu bavi Bosnom i Hercegovinom, njenom književnošću a tek onda svjetskom literaturom. Uzevši u obzir izričit stav uredništva prema svjetskoj književnosti može se lako zaključiti da su članci o književnosti kao i sama književna djela vukla korijene iz bosanskohercegovačkog folkloru, da su bila poučnog karaktera, da su morala odgovarati stepenu obrazovanosti stanovništva, ali nikada nije smjela biti zanemarena njihova primarna uloga: suzbijanje srpskih i hrvatskih časopisa koji su imali uglavnom nacionalne tendencije. Takav stav uredništva je bio rezultat želje austrougarske vlasti za stvaranjem nacionalne ideje bosanstva.²⁵

Nada nikada u cjelosti nije otvorila vrata inostranoj književnosti i iz tog razloga se ne može reći da je predvodila emancipaciju književnosti Bosne i Hercegovine. Redakcija je strogo vodila računa da se ne povrijede narodni, vjerski ili politički osjećaji čitalačke publike te je iz tog razloga vrlo često skraćivala ili ispravljala priloge koji su trebali biti objavljeni. Književni saradnici časopisa su bili autori svih nacionalnosti, svih perioda, kao i svih književnih rodova, ali se posebno pažnja poklanjala njegovanju i unapređenju poezije.²⁶

Književnost njemačkog govornog područja nije našla velikog odziva u *Nadi*. Interes *Nadinih* saradnika za njemačku poeziju je bio minimalan, moglo bi se reći da je u potpunosti izaostao. Veza sa Nijemcima održavana je u prikazima i priložima o drami i prozi njemačkog govornog područja. Od pisaca ranijih epoha objavljeni su prilozi o Geteu [Goethe], ali su uglavnom štampani prikazi o aktuelnijim književnim piscima, kao Gerhart Hauptmanu [Gerhart Hauptmann], Herman Zudermanu [Hermann Sudermann], Gustav Frajtagu [Gustav Freytag], Hugo fon Hofmanstalu [Hugo von Hofmannsthal], Štefan Georgeu [Stefan George], Hermanu Baru [Hermann Bahr] i Artur Šnicleru [Arthur Schnitzler]. Na taj način je publika upoznata sa starijom književnošću, ali i sa smjenom novih strujanja.²⁷

ZAKLJUČAK

Prema kulturi i književnosti njemačkog govornog područja, u periodu početaka austrougarske vladavine postojala je velika zatvorenost. Takav podozriv stav je rezultat straha od ekspanzionističkih težnji Austrije, što je primijetno u brojnim hronikama i rubrikama u časopisima toga perioda i za posljedicu je imao slabu prevodilačku aktivnost njemačke poezije. U radu je dat pregled prevodilačke

---

²⁵ Boris Ćorić: *Nada. Književnoistorijska monografija*, Sarajevo: Svjetlost, 1978, 85-88.

²⁶ Isto

²⁷ Boris Ćorić, 621-626

djelatnosti u književnim časopisima *Bosanska vila*, *Nada* i *Zora*, koja se može podijeliti u dvije faze.

U prvoj fazi prevodilačke aktivnosti prevodioci su bili osjetljivi za naslijeđe njemačkog romantizma, jer je uredništvo smatralo da je osjećaj romantičarske zanesenosti aktuelan za čitalaoce. Takva uređivačka politika nije rezultat proizvoljnosti, već je odraz nastojanja da se domaća javnost upozna sa inostranom književnošću i književnim tokovima, koji su asocijirali na narodne balade.

Drugu fazu predstavlja period nakon 1907. godine kad su se na stranicama književnih publikacija, a posebno na stranicama *Bosanske vile*, pojavili predstavnici književne moderne. Takav prevrat uređivačke politike je rezultat Mitrinovićevog prevodilačkog rada i angažmana kao urednika časopisa. Dimitrije Mitrinović je došao do tek objavljene antologije Hansa Bencmana *Moderna njemačka lirika* („Moderne deutsche Lyrik“, 1907) koja je sadržavala sve pjesničke uzlete ranog ekspresionizma. U nastojanju da mlađim pjesnicima i ostalim saradnicima predoči najnovija previranja u poeziji 20.stoljeća on je svoje djelovanje u i oko *Bosanske vile* podredio formiranju novih avangardnih težnji u lirici i umjetnosti uopšte. Mitrinović i njegovi privrženici iz kruga „Mlade Bosne“ poeziju obogaćuju novom poetskom filozofijom, koja traži odgovore na pitanja o položaju čovjeka u životu, svijetu i kosmosu.

Mnogim bosanskohercegovačkim autorima poezija mlađe njemačke pjesničke generacije je ostala neshvatljiva i smatrali su ih pjesnicima koji buncaju i koji se trude da oskudnim mislima, osjećanjima, neobičnim epitetima i figurama postignu efekat.²⁸ Razbijanje forme, rime, metrike i uvođenje toka svijesti nikada bosanski autori nisu u potpunosti prihvatili.

Kao rezultat ovakvih shvatanja prevodi njemačke lirike u književnim časopisima u periodu austrougarske vladavine su oskudni i obilježeni narodnim tonom i posjeduju romantičarski karakter.

LITERATURA

- Ćorić, Boris: *Nada. Književnoistorijska monografija*, Svjetlost, Sarajevo
- Rizvić, Muhsin: *Pregled književnosti naroda Bosne i Hercegovine*, SOUR Veselin Masleša, Sarajevo
- Džaja, Srećko: *Bosnien-Herzegowina in der österreichisch-ungarischen Epoche (1878-1918)*, München: Oldenbourg, 1994.
- Đuričković, Dejan : *Bosanska vila. Književnoistorijska monografija*, Svjetlost, 1975., Sarajevo
- Lešić, Josip: *Aleksa Šantić. Roman o pjesniku*, Veselin Masleša, 1988., Sarajevo
- Lešić, Zdenko: *Prilozi historiji Sarajeva*, Institut za istoriju, 1997., Sarajevo

²⁸ Josip Lešić: *Aleksa Šantić. Roman o pjesniku*, Sarajevo: Veselin Masleša, 1988, 222

- Rizvić, Muhsin: *Pregled književnosti naroda Bosna i Hercegovine*, Veselin Masleša, 1985., Sarajevo
- Stakić, Rada: Übersetzungsrezeption der deutschen Literatur in der bosnischen Literaturzeitschrift „Bosanska vila“, U: *Nur über die Grenzen hinaus. Deutsche Literaturwissenschaft in Kontakt mit Fremden*, Osijek: Univerzitet u Osijeku, 2010
- Tomić-Kovač, Ljubica: *Zora. Književnoistorijska monografija*, Sarajevo: Svjetlost, 1971

GERMAN LYRICS IN BOSNIAN-HERZEGOVINIAN LITERATURE JOURNALS BETWEEN 1878 AND 1918

ABSTRACT

The transition from the 19th into the 20th century is of great importance to Bosnia and Hercegovina and could be referred to as a process of modernisation and europeanisation of this Ottoman province as a result of the Austro-Hungarian occupation in 1878. The process of integration of cultural and literary life of all ethnic groups began with the arrival of the Austro-Hungarian monarchy and its strives to strengthen the position in the newly occupied country by bonding the three ethnic groups. Although in this period all ethnic groups faced increased national awakening the Austro-Hungarian monarchy saw a convenient way to promote the idea of unity, mutual respect and coexistence of all people by development and strengthening of journalism. Periodicals were entertaining and educational, and readers were allowed to acquire new knowledge and broaden their horizons. Literary magazines were the first one to open up to Western European culture and cultural heritage, and as a result of that the bosnian-herzegovinian readership for the first time was introduced to literary production of entire Western Europe. Given that the occupation and everything that came from German-speaking countries was viewed with suspicion no translation of literary works from the German language have largely filled the columns. Such an attitude towards German and Austrian authors changed only after the year 1907. The contact with the world's literature is very important for further development of Bosnian literature and culture in general and has a dual meaning: creating a circle of educated readers and creating a new generation of Bosnian writers, who are gradually moving away from the influence of national ideology, creating the preconditions for the birth and development of modern Bosnian literature. This paper will try to show the development in terms of themes and motifs of poetry translated and published in literary magazines during the Austro-Hungarian rule in Bosnia and Hercegovina, as well as the reception of German poetry from the Bosnian public and its contribution to the development of culture.

Ključne riječi: *cultural and social conditions, literary periodicals, translational activity*